

## НЕМАЄ КРАЩОЇ НАУКИ В СВІТІ ЯК ГЕОГРАФІЯ (до 80-річчя професора Ярослава Кравчука)



13 грудня 2017 року виповнилося 80 років від дня народження Ярослава Софроневича КРАВЧУКА – заслуженого професора Львівського національного університету імені Івана Франка, заслуженого працівника освіти України, член-кореспондента Української екологічної академії наук, почесного члена Українського географічного товариства, члена НТШ, декана географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (1984–2002), завідувача кафедри геоморфології і палеогеографії.

З нагоди ювілею ми звернулися до Ярослава Софроневича з проханням розповісти про свій творчий шлях у науці та поділитися роздумами про минуле і майбутнє улюбленої професії.

**?** *Вельмишановний Ярославе Софроневичу, Ви народилися в с. Кустин на Волині, в селянській родині. Чим найбільше запам'яталось Вам дитинство, які перші «географічні» спогади, пов'язані з рідним краєм? Як вплинула родина, докільля на формування майбутнього географа?*

Батьківська тепла дерев'яна хата під стріхою, 50 метрів від школи. На стіні портрет Тараса Шевченка і «Руської трійці». Батьки виписували український журнал «Золотий колос», де були поради з ведення господарства, українські звичаї, традиції, сценарії вертепів. Батько, який повернувся з війни без ноги (в бою під Бобруйськом), витесав Різдвяну зірку. Нас шестеро пастушків із запаленою у середині зірки свічкою ходили колядувати. Часті бесіди з батьком про важливість читання книжки. Я приносив з бібліотеки переважно пригодницькі та про мандрівки навколо світу.

Мати важко працювала. Разом із молодшою сестрою Тамарою (чоловік якої загинув на війні, похований на військовому цвинтарі під Варшавою) кіньми орали, ходили за плугом, сіяли зерно, збирали урожай з одноосібних нивок. Весною 1950 року заклали колгосп. Зморена на щоденній праці у колгоспі за трудовень мама казала: «Добре що тато цього не бачить, не дожив до цих днів». До найближчого лісу – 500 метрів, там збирав гриби. На березі ріки Горині косив сіно, ловив рибу і раків. Як став студентом зрозумів, що моє дитинство пов'язане з заплавою і надзаплавною терасами Горині.

**?** *Ваші шкільні роки поетапно проходили аж у трьох школах – початковій у с. Кустин, неповній середній у с. Забороль та середній Олександрійській СШ. Які шкільні враження запам'ятались на все життя?*

Моя перша вчителька початкового класу Віра Ананіївна у часи німецької окупації навчала нас крім арифметики, української, польської та німецької мови. "Бо німці вже є, а поляки можуть повернутися". Така підготовка забезпечила мені зарахування одразу у другий клас уже Кустинської радянської школи.

У семирічці с. Забороль найбільш запам'ятався день як нас шістьох хлопців із Кустина закликали до директорського кабінету писати заяви до вступу у комсомол. Сидимо онімілі, не беремо ручки. Розлючена вчителька кидається до пожежного кутка за сокирою: Зарубаю! На щастя їй перегороджує дорогу Нестор Іванович: «Серед них є такі, що не мають ще 14 років», – показуючи на мене.

У Олександрійській середній школі багатша бібліотека. Географічні відкриття і кругосвітні плавання все більше захоплюють. Стаю учасником театрального гуртка, довго не затримуюсь. Гра старого генерала мене не задовольнила. А от Святослава Максимчука, який грав коханців, гурток привів до звання народного артиста України.

Мої шкільні пригоди пов'язані з вивченням іноземних мов. У Заборолі – німецька. У Олександрії – французька. На першому курсі університету викладач Христина Паляниця знайомиться з рівнем знань французької. Читаємо текст голосно по черзі. Моя черга, і вона мене раптово зупиняє: «Мсьє Кравчук! Який у вас варварський акцент!». На перших зимових канікулах на зустрічі з випускниками Олександрійської школи я розповідаю Євгенії Архипівні,

яка навчала нас французької, як я зганьбився своїми знаннями в університеті. На що вона відповіла, що за професією вона російський філолог, французьку вивчала у школі і як іноземну на російській філології.

**У 1953 році Ви стали студентом Львівського державного університету імені Івана Франка. Чому Ви обрали саме географічний факультет університету?**

Моє захоплення книжками про пізнання світу і природою мого краю привели мене до думки, що немає кращої науки в світі як географія. Вступ до студентства почався з того, що не хотіли прийняти документи. 1953 рік, на той час мені не виповнялося 16 років. Потрібен дозвіл союзного Міносвіти. Отримав його з Москви, лише наприкінці липня. А вступні екзамени розпочиналися 1 серпня. Приїжджаю на вступні і працівниця приймальної комісії співчутливо повідомляє, що такі дозволи Міносвіти дало право ректорам з першого липня.

**Якими були ваші перші враження від студентського життя?**

Перший рік навчання – захоплення древнім містом Лева. Адже до цього був лише у Рівному (яке було дуже зруйноване під час війни) і у Дубно, де брав участь у міжшкільних змаганнях з плавання. Викладачі-куратори курсу організували нам екскурсії у численні музеї, відвідини вистав драматичного театру ім. Марії Заньковецької та театру опери і балету, найдешевші студентські місця якого були на третьому балконі. Студентський гуртожиток це окрема драма і комедія. Автономія студентського укладу життя. Перший гуртожиток знаходився у теперішньому трьохповерховому корпусі географічного факультету. У моїй кімнаті на вісім осіб, як правило, ще два “зайці”. Перший поверх. У теплу пору вікно відкрите для усіх мешканців гуртожитку, які повертаються після 24 години (всеношна переправа)

**Які практики проходили (після 1, 2, 3, 4 курсу) ?**

Після першого курсу найдовша (три тижні) перша геодезична практика на околиці Львова кінець вул. Кульпарківської. На сьогодні забудована територія - вулиці Наукова і Володимира Великого, що прилягає до села Сокільники. Керував практикою старший викладач Петро Федорович Ситніков (військовий топограф). Основні розділи практики: окомірна, теодолітна, нівелірна, мензурна зйомки самостійно виконували бригади із 6-7 осіб. Значну частину дня кілька хлопців по черзі ловлять коропів в озерах думаючи, що немає викладача. Виявилось, що Петро Федорович мав потужний бінокль і з пожежної вишки бачив усіх практикантів. Геологічний розділ практики був цікавіший: гіпсові кар'єри біля Щирця, печери села Страдч, вапняки на Чатовій скелі, піші мандрівки в околицях Брюховичів

Після другого курсу (1955 рік) – гідрологічна практика у Миколаївському районі на р. Дністер і в Кам'янсько-Бузькому районі – на р. Західний Буг. Метеорологічна практика була організована на метеостанції при кафедрі фізичної географії біля ботанічного саду університету, район Погулянка. Для мене найцікавішим був двотижневий розділ геоморфологічної практики, який провадила доцент Олена Вікторівна Скварчевська в Українських Карпатах. Маршрут пролягав через Передкарпаття, гірський масив Карпат, Закарпаття: Стрий – Сваліява – Мукачево – Хуст – Рахів – с. Богдан – гора Говерла – Ворохта. Я вперше у горах, враження неймовірні!



Ярослав Кравчук,  
студент географічного  
факультету, 1958

З нетерпінням чекав на виробничу практику після третього курсу. Ми мали вибирати її проходження у геологічних експедиціях України, Білорусії, Російської Федерації, або проектних інститутах м. Львова. Та наприкінці навчального року міністерський наказ про переведення виробничих спеціалізацій на педагогічні (дефіцит вчителів географії у школах) моїм сподіванням не дав здійснитися. На практику скеровувала нас кафедра фізичної географії.

Мудрий професор Каленик Іванович Геренчук скеровує хлопців до Львівської лісовпорядної експедиції, що переважно провадила таксацію лісів на Житомирщині. Там з однокурсником Анатолієм Єрмоленком вперше побачили детальні аерофотосвітлина і допомагали інженеру-таксатору лісу поблизу м. Житомир. А родина лісника, у якого ми проживали,

організували нам мандрівки по чудовій долині Тетерева. А у лісах Житомирщини ми натрапляли на харчові несподіванки на дубових і соснових пенях організовані ними. Дипломною виробничою практикою у 1957 році керував професор П. М. Цись. Нам шістьом заплановано вивчення геоморфологічної будови долин горганських рік: Мізунки, Бистриці Солотвинської Бистриці Надвірнянської, Пруту, Свічі, Лімниці. Тема моєї дипломної роботи «Геоморфологічна будова долини ріки Свічі». Усі наші роботи послужили добрим матеріалом для роботи над дисертацією «Геоморфологія Горган» співкерівнику практики викладачу Д. Стадницькому.

**❓ Які викладачі та предмети запам'ятались найбільше?**

Науковою роботою зацікавився ще на першому курсі, під час засідань студентського наукового гуртка при кафедрі геоморфології, в якому майже завжди брали участь професор П. Цись і доцент Л. Скварчевська. Ці викладачі завдяки своїй доброті, чуйності і надзвичайній скромності користувалися великим авторитетом у студентів. Після трьох років навчання підготовку фахівців за спеціалізацією «Геоморфологія» призупинили. Міністерство вищої і середньої спеціальної освіти СРСР дозволило пройти переддипломну практику (1957) і захистити дипломну роботу на кафедрі геоморфології. 1958 року захистив дипломну роботу на тему «Геоморфологічна будова долини Свічі» із записом у дипломі «Фізико-географ», «Учитель географії середньої школи».

**❓ Після закінчення університету Ви стали вчителем географії Щирецької середньої школи. Чим запам'ятався Вам цей перший педагогічний період?**

У Щирецькій середній школі я отримав перший професійний досвід викладацької діяльності. Цьому сприяв дружний учительський колектив, очолюваний директором Клавдією Дроздовою. Молодіжну чоловічу частину (до 30 років) – товариство «Дідів» – очолював учитель української мови і літератури Роман Іваничук. Активні учасники товариства Роман Романів – географ, інспектор районного відділу освіти; Євген Копитко – вчитель фізкультури; Богдан Кручків – учитель початкових класів і студент-заочник математичного факультету Львівського університету.



**«Діди» Щирецької школи (1960): вчитель географії Ярослав Кравчук і вчитель української мови та літератури Роман Іваничук, у майбутньому – класик української літератури, Герой України**

Взимку на вихідні і канікули організували лижні походи до найближчих сільських шкіл, влітку

– з групами учнів у Карпати з обов'язковим сходженням на Говерлу. Цікавими були й періодичні поїздки до Львова на вистави, на популярні на той час зустрічі з Іваном Дзюбою, Миколою Вінграновським, Іваном Драчем, Дмитром Павличком.

З великою вдячністю і теплотою згадую родину Іваничуків (Романа і Софію), які сприяли утвердженню молодого випускника у педагогічному колективі, а також відіграли велику роль у виробленні життєвої позиції, світоглядних переконань. Дружні стосунки з родиною Іваничуків підтримував і далі, впродовж роботи у Львівському університеті (1961–2016 рр).

**❓ Після трьох років роботи в школі Ви п'ять років працювали інженером ґрунтової експедиції науково-дослідного сектору Львівського державного університету імені Івана Франка та ще три роки – старшим інженером-геоморфологом комплексної географічної експедиції університету, заочно навчаючись в аспірантурі на кафедрі геоморфології. Розкажіть, будь ласка, як вдавалось поєднувати експедиційні пошуки та роботу над дисертацією.**

Ґрунтову експедицію НДС організували для ґрунтових і ґрунтово-ерозійних обстежень цілинних земель в Казахстані згідно з Постановою Ради Міністрів СРСР від 21 січня 1961 р. Це була перша група на географічному факультеті при науково-дослідному секторі університету: В. Носан – керівник, О. Сухоставський і А. Цись – старші інженери, Н. Дідик, Л. Зуттіс, Я. Кравчук, І. Шевців – інженери. До цього подібні роботи виконували при Львівському відділі географічного товариства УРСР. За чотири роки освоєння цілинних земель посилились процеси вітрової ерозії, розорювали такі масиви, на яких часто не могли зібрати того зерна, що посіяли. Тому головним завданням досліджень групи було виявити ділянки, які необхідно вилучити із масивів орних земель, а, натомість, на цілинних землях запропонувати території, придатні для сільськогосподарського використання.

На польових роботах працював у Цілиноградській і Павлодарській областях (1961-1964). Склав ґрунтову карту на територію новоствореного Талдисайського радгоспу (площею понад п'ятсот тисяч гектарів), а у 1962 р. склав загальну геоморфологічну карту масштабу 1:100 000 на територію, розміщену південніше озер Кургальджино і Тенгіз, використавши уніфіковані легенди для загальних геоморфологічних карт З. Сваричевської (Ленінградський університет). Після представлення цієї карти на секції Львівського відділу Українського географічного товариства професори К. Геренчук і П. Цись запросили мене в аспірантуру. Віддав перевагу кафедрі геоморфології. У шістдесяті і сімдесяті роки наукова діяльність була пов'язана з геоморфологічним і ґрунтово-ерозійним картографуванням у великих масштабах (1:1 00 000, 1:25 000, 1:10 000).

Упродовж 1965–1967 рр. при науково-дослідному секторі університету діяла «Комплексна географічна експедиція», завданням якої було виконання робіт згідно з Постановою держкомітету Ради Міністрів УРСР з проблеми «Розробка науково-обґрунтованих заходів для попередження шкідливих стихійних явищ в Українських Карпатах» по двох темах: «Геоморфологія Українських Карпат» і «Ландшафти Українських Карпат». Науковими керівниками тем були професори К. Геренчук і П. Цись, співкерівниками – доценти Г. Міллер і Д. Стадницький, начальник експедиції – В. Носан. Окремими загонами керували: ландшафтними – І. Волошин (1965), Б. Кіт (1966) та Й. Вишневський (1965–1968), геоморфологічними – Я. Кравчук (1965–1968, 1968–1971 – начальник геоморфологічної партії) і Р. Сливка (1965–1968). Значна частина виконавців-дослідників працювала і працює на посадах професорів, доцентів, наукових співробітників та інших на географічному факультеті Львівського університету, зокрема: О. Болюх, І. Волошин, Й. Вишневський, Я. Гунько, А. Данилюк, О. Дуткевич, Я. Кравчук, Б. Муха, В. Носан, С. Позняк, Р. Сливка, В. Чалик.

У 1965 р. розробляли легенду для геоморфологічної карти на територію Українських Карпат (разом з професором П. Цисем, доцентом Д. Стадницьким і Р. Сливкою), в якій головну увагу приділяли картографуванню генетичних типів схилів та сучасних геоморфологічних рельєфоутворювальних процесів. При складанні легенди використали традиційний морфогенетичний підхід з елементами генетичного (аналітичного). Тоді я розробив, з урахуванням шкали І. Брауде, градацію крутості схилів для Українських Карпат. У сімдесяті–вісімдесяті роки цю градацію, з деякою деталізацією для груп похилих і спадистих схилів, використовували при ґрунтово-ерозійному картографуванні на території Кримської, Запорізької, Миколаївської та Одеської областей, а також передгірного Алтаю. Інститут «Укрземпроект» при картографуванні ґрунтового покриву з проявами вітрової і водної ерозії враховував, за пропозиціями дослідників, крім крутості схилів, інші морфометричні показники, зокрема, довжину та експозицію схилів (за внесеними доповненнями до методики ґрунтово-ерозійного картографування (М.Кавин, М.Кіт, Я.Кравчук, 1978)).

Упродовж 1968–1969 рр. з урахуванням існуючих уніфікованих легенд великомасштабного геоморфологічного картографування вдосконалював легенду для створення карт (масштабу 1:25 000, 1:10 000) на репрезентативні ділянки з інтенсивним розвитком сучасних морфодинамічних процесів: селі і селеві потоки у Свидовецькому лісництві, зсуви в Тисовому заповіднику Печеніжинського лісництва, лінійна і площинна ерозія в Космацькому лісництві та ін. Після п'ятирічного терміну роботи в Українських Карпатах, як керівник геоморфологічної партії, започаткував проведення ґрунтово-ерозійних обстежень господарств Кримської області у складі ґрунтової експедиції науково-дослідного сектору (начальник М. Кіт). Такі дослідження 1970 р. проводили у різних регіонах Кримської області з відмінним рельєфом і ґрунтовим покривом (Керченський півострів, Білогірський, Сакський і Красноперекопський



райони), які повинні були стати репрезентативними для подальших досліджень; 1971 р. такі роботи продо- вжили на Тарханкутському півострові, упродовж 1972–1978 рр. їх виконували в Запорізькій, Кримській та Одеській областях.

При виконанні експедиційних робіт по науково-дослідних темах багато студентів зараховували на посаду кваліфікованих робітників, де вони проходили виробничі практики. Щорічно студенти кафедри геоморфології захищали дипломні роботи за результатами польових досліджень і брали участь та отримували нагороди у всеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт. Найвищі нагороди (золоті медалі) на конкурсах АН УРСР отримало четверо студентів, серед них – теперішні викладачі Ю. Зінько (1977) і Р. Гнатюк (1984). П'ять років (1965–1969) експедиційних робіт в Українських Карпатах, з одночасним навчанням у заочній аспірантурі при кафедрі геоморфології, посприяли завершенню та захисту моєї кандидатської дисертації «Геоморфологія Пригорганського Передкарпаття».

**?** *Після захисту дисертації Ви стали Начальником науково-дослідного сектору Львівського державного університету імені Івана Франка, а згодом отримали вчене звання старшого наукового співробітника. Розкажіть про роботу на цій посаді.*

На цій посаді працював до жовтня 1974 р. За цей період значно зросли обсяги госпдоговірних робіт, зокрема, за рахунок експедиційних робіт, які виконували співробітники біологічного, географічного та геологічного факультетів. Геоботанічні, геологічні та ґрунтознавчі дослідження виконували не тільки в Україні, а й у Російській Федерації (Алтайський край, Іркутська область, Вологодська область, Бурятія), Казахстані, колишніх республіках Середньої Азії та ін.).

Часто згадую свого безпосереднього керівника, проректора з наукової роботи професора Євгена Гладишевського (1971–1991), якого, вважаю своїм другим учителем на життєвому шляху після Романа Іваничука. Надзвичайна врівноваженість, скромність, доброзичливість професора Євгена Гладишевського дуже допомогла мені в роки перебування на посадах завідувача кафедри і, передусім, декана географічного факультету.

Наприкінці 60-х років на кафедрі геоморфології утвердилася започаткована проф. П. Цисем школа регіональної геоморфології. Власне він провів геоморфологічне районування західних областей України на основі територіального і морфогенетичного принципів, захистив докторську дисертацію з проблеми геоморфології Українських Карпат, опублікував навчальний посібник «Геоморфологія УРСР» (1962). По окремих регіонах Українських Карпат захистили кандидатські дисертації учні професора П. Цися: Л. Скварчевська (1950), Б. Лящук (1963), Д. Стадницький (1964), Ю. Єрмоленко (1967), Я. Кравчук (1971), Р. Сливка (1971). Особливо активізувалися дослідження з регіональної геоморфології наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття.

**?** *Майже 20 років Ви працювали на посаді декана географічного факультету. Як розвивався факультет за часів Вашого керівництва?*

За період моєї праці на посаді декана вдалося збільшити прийом студентів, отже і збільшити кількість викладачів та створити нові кафедри: у 1988 році – кафедру раціонального використання природних ресурсів і охорони природи, у 1990 році – кафедру географії України, першу в історії існування різних географічних інституцій, у 1992 році – кафедру політичної географії і країнознавства, яка перейшла у структуру новоствореного факультету міжнародних відносин, у 1993 році – кафедру ґрунтознавства і географії ґрунтів, у 1999 році – кафедру конструктивної географії і картографії.

Докорінні зміни, проведені мною у структурі факультету, почали пов'язувати з іменем президента Леоніда Макаровича Кравчука. На запитання колег я розповідав, як одного разу їхали ми возом з батьком до Рівного на базар, а баба Агафія (родом із Ремля) попросилася підвезти до Великого Житина відвідати родичів, можливо колишніх ремельців. Чутка про «родинні зв'язки» дійшла до Києва. На початку грудня 1991 року їду до Московського університету ім. М. Ломоносова на засідання деканів географічних факультетів (навчально-методичне об'єднання університетів). У поїзді дізнаюся про результати голосування на Всеукраїнському референдумі. На дружній зустрічі керівник української делегації професор Петро Григорович Шищенко, ніби між іншим, оголошує, що серед нас присутній дво- чи троюрідний брат новообраного президента України. Піднімає мене і я приймаю аплодисменти за «підвищення мого родинного статусу». От як однофамільці та ще й земляки можуть стати родичами.



Міністр освіти і науки України, професор  
Іван Вакарчук вітає професора Ярослава  
Кравчука із 70-літтям, 2007

**?** Ви є автором понад трьох сотень публікацій, серед яких цілий ряд монографій, що вийшли у заочаткованій Вами серії «Рельєф України». Вам належить перший в Україні навчальний посібник «Інженерно-геоморфологічне картографування». Які ще цікаві видання хотіли б відмітити?

Публікація невеликого першого навчального посібника «Геоморфологічне картографування у науково-дослідній роботі» пов'язане із запровадженням в університеті комплексної системи управління якості спеціалістів (КСУЯПС), розділу в ній НДРС (науково-дослідна робота студентів). Активними прихильниками і розробниками цієї

системи були ректор М. Г. Максимович, проректори Є. І. Гладішевський та О. І. Бобик. Згодом система була забута. залишилися тільки жартівливі заміни букв у її абревіатурі.

У 2002 році у співавторстві з Г. Рудьком вийшла з друку монографія «Інженерно-геоморфологічний аналіз Карпатського регіону України». Дещо затрималась підготовка до друку зведеної роботи – «Рельєф Українських Карпат: морфоструктура, регіоналізація». Сподіваюсь, що буде опублікована в першій половині 2018 року. Як продовження цієї роботи планую (назва неостаточна) «Формування рельєфу Українських Карпат» з виділенням ранніх етапів розвитку і пліоцен-плейстоценового.

**?** Які ще творчі задуми на майбутнє? Над якою тематикою працює очолювана Вами кафедра нині? Яким Ви бачите майбутній розвиток географічної науки і освіти?

З 1990 року активно почала працювати новостворена науково-дослідна Лабораторія інженерно-геоморфологічних, природоохоронних і туристичних досліджень. Юрій Зінько, Ярослав Хомин, Володимир Шушняк, Віталій Брусак, Роман Гнатюк, Павло Горішний, Галина Байрак виконували держбюджетні, госпдоговірні теми, проекти та експертизи. За роки незалежності України на кафедрі сформувалася нова наукова школа інженерної геоморфології.

Активізувалися дослідження з природоохоронної тематики. Основні серед них: Еколого-економічне обґрунтування регіональної системи заповідних територій Карпат і Волино-



Президент України Віктор Ющенко вручає  
професору Ярославу Кравчуку  
нагрудний знак «Заслужений працівник  
освіти України» (2009)

Поділля як складової частини державного природно-заповідного фонду України; Формування і рекреаційне використання природоохоронних територій на заході України; Розробка інженерно-геоморфологічної інформаційної системи і картографічних моделей для природоохоронних потреб; Геоінформаційне забезпечення розвитку мережі природоохоронних територій заходу України; Спільний польсько-український проект «Природоохоронна зона Розточчя» (проект відзначений першою премією на Європейському конкурсі Г. Форда у галузі «Охорона довкілля» у Лондоні (1994).

Наша науково-дослідна лабораторія у рамках «Проектів організації території, охорони, відтворення та рекреаційного використання природних комплексів та

об'єктів національних природних парків» розробила проекти для багатьох об'єктів ПЗФ – Яворівського НПП, ПЗ «Медобори», Ужанського НПП НПП «Гуцульщина», Галицького НПП. Виконання цих тем сприяло виокремленню на кафедрі перспективного наукового напрямку – оцінка рельєфу й інших компонентів ландшафту для природоохоронних потреб.

Зокрема, еколого -геоморфологічний аналіз флювіальних систем переріс у школу екологічної геоморфології (проф. І. Ковальчук). Широке визнання здобули дослідження проблеми палеогеографії плейстоцену (керівник проф. А. Богуцький).

Одночасно кафедра отримала назву «геоморфології і палеогеографії», яка співпадає з назвою наукової спеціальності для захисту дисертацій 11.00.04 – геоморфологія і палеогеографія.

**?** *Ярославе Софронівчу, зрозуміло, що в науці Ви легко підкорюєте будь-які вершини, професійно долаючи всі перешкоди. Поділіться таємницею – що дає Вам таку наснагу до все нових і нових відкриттів?*

Люблю подорожувати. Далекі туристичні подорожі дають енергії до активної праці. Манять гори і осінній ліс та тихе полювання. Короткий активний відпочинок на території заповідників, національних або ландшафтних парків відкриває нові можливості і наснагу до наукової праці.

**?** *Ви створили та очолюєте велику і сильну команду яка, на кшталт колишнього педагогічного колективу Щирецької середньої школи, включає як знаних «Дідів» – відомих учених-географів України, так і молодих науковців, що дуже прагнуть до нових відкриттів. Що побажаєте їм з висоти підкорених Вами наукових вершин?*

Студентів, аспірантів, молодих викладачів закликаю досконало вивчати мови, особливо англійську. Для них тоді стане широко відкритий увесь світ.

Найбільшим дарунком для мене 13 грудня цього року є те, що започаткований мною науковий збірник «Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій», визнано ДАКом фаховим. Вдячний активній команді – Павлу Горішному, Лідії Дубіс, Юрію Зіньку, Ігореві Дикому, Леоніду Рудковському, Ользі Пилипович, Андрію Михновичу, Олександрю Мкртчяну, які забезпечили вчасне видання і підготовку необхідних матеріалів для подання в МОН України.



На Великій Китайській стіні  
разом із доцентом Мирославом Іваником (2009)

**Вельмишановний Ярославе Софронівчу, редколегія журналу «Фізична географія та геоморфологія» щиро вітає Вас з ювілеєм! Дякуємо Вам за Ваш вагомий вклад у розвиток географії, Вашу невтомну й творчу наукову, педагогічну, громадську діяльність і зичимо міцного здоров'я та нових звершень!**